

Муниципаль этап
Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларында татар төркемнәрендә белем
алучы укучылар өчен татар әдәбиятынан
олимпиада биремнәре
2022-2023 нче уку елы
7 нче сыйныф
Башкару вакыты – 150 минут
Гомуми балл – 70

	Максималь балл	Жавап ларга куелган балл
1. а) Әлеге билгеләмәгә туры килгән төшенчәне язып куегыз.	2	
Нигезендә фантастик образ яки күзаллау яткан халык хикәясе ..... дип атала.		
Жавап:		
ә) Бу жанрга караган үзегез белгән әсәрләрнең исемнәрен языгыз.	4	
Жавап:		
б) Шул әсәрләрнең берсенең эчтәлеген языгыз.	6	
Жавап:		
2. а) Кайсы язучы турында сүз баруын билгеләгез.	4	
Бу язучының үсмер чагы сугыш елларына туры килә. Сугыш беткәч, ул Казанга килә, кичке урта мәктәпне тәмамлый. Белемен тирәнәйтү максаты белән, Мәскәүдә Язучылар берлегенең югары әдәби курсларында укый. Әдәби эшчәнлеген ул өлкәннәр язучысы буларак башлап җибәрә. Балалар әдәбиятына берәз соңрак килә. Балалар өчен ул күбрәк кызыклы юмористик шигырьләр язган. Аның әдәби герое — шаян, шук, тапкыр һәм акыллы Шәвәли исемле малай.		
Жавап:		
б) Бу язучының кайсы әсәрләрен беләсез? Шуларны языгыз.	5	
Жавап:		
3. Тәкъдим ителгән өзекне укыгыз, сорауларга жаваплар языгыз.		

<p>«Мәдрәсә янындагы рус классы» дип атала иде бу школа. Алты ел инде ул, үз йорты булмаганга, бер жирдән икенче жиргә, әле – мәдрәсәгә, әле рус мәктәпләренең буш бүлмәләренә күчеп йөрде. Быел гына аңа Госмановлар йортынан ярты квартал жирдә Петропавловский урамынан ике катлы таш йорт бирделәр. Кырыкка якын укучысы бар иде бу классның, һәм алар, белемнәренә карап, өч бүлеккә бүленгәннәр иде.</p> <p>Габдулла, Галекәй белән, школаның класс урнашкан өске катына менеп китте. Алар кәргәндә, өске катның биек түшәмле зур һәм якты бүлмәсе озын парталарга утырышкан балалар тавышы белән гөж килеп тора иде. Габдулланың яңа эшләнгән мондый озын һәм биек парталарны үз мәдрәсәләре белән янәшә Нури хәлфә мәктәбендә күргәнә бар иде инде. Шуңа күрә алар аны артык гажәпләндермәде. Ул, Галекәй белән, иң арткы парталарның берсенә барып утырды.</p>		
3.1. Әсәрнең авторы	2	
3.2. Әсәрнең исеме, жанры	2	
3.3. Рус мәктәбендә уку әсәрнең төп героена нинди мөмкинлекләр биргән? Әсәр эчтәлегенә нигезләнеп фикерегезне дәлилләп языгыз.	6	
Җавап:		
4. Шигъри юлларынан өзекне укыгыз. Биремнәрне үтәгез.		
<p>...Ак чәчәкләр ява. Дөнья матур, Шундый матур булып тоела; Күгә зәңгәр, гүя йолдызлары, Ак кар булып жиргә коела.</p> <p>Тунган тәрәзәне эретеп, мин Мыштым гына карыйм урамга, Ак чәчәкләр ява урамда. Инде хәзер безгә бакчаларда Бастырып булмас тиле йөрәкне (Җил борынга бирер кирәкне).</p> <p>Берәү, борын очын кулына тотып, Сүгенә-сүгенә кайта салкыннан, Җил ияреп килә артыннан...</p> <p>Тунган тәрәзәне эретеп, ул Мыштым гына карый урамга, Ак чәчәкләр ява урамда...</p>		
4.1. Әсәрнең авторы	2	
4.2. Әсәрнең исеме	2	
4.3. Шигърьдә лирик геройның хис-кичерешен табыгыз. Лирик герой хисенең сәбәбен аңлатыгыз.	6	
Җавап:		

Муниципаль этап
Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларында татар төркемнәрендә белем
алучы укучылар өчен татар әдәбиятынан
олимпиада биремнәре
2022-2023 нче уку елы
8 нче сыйныф
Башкару вакыты – 150 минут
Гомуми балл – 70

	Максималь балл	Жавап ларга куелган балл
1. а) Әлеге билгеләмәгә туры килгән төшенчәне язып куегыз.	2	
Нигезендә кайгылы яки көлкеле вакыйга яткан, шигъри формада язылып, телдән әйтелә яки көйләп башкарыла торган лиро-эпик жанрга караган халык авыз ижаты эсәре ..... дип атала.		
Жавап:		
ә) Бу жанрга караган үзегез белгән эсәрләрнең исемнәрен языгыз.	5	
Жавап:		
б) Ни өчен бу фольклор эсәрен оригиналь жанр дип атыйлар?	4	
Жавап:		
2. а) Кайсы язучы турында сүз баруын билгеләгез.	2	
Ул алтын приискалары тоткан. Шулардан алынган табышка татар язучыларының эсәрләрен бастырган, уннарча мәктәпләр тоткан, татар студентларына матди ярдәм күрсәткән, мәчетләр төзегән. Алтын ятмаларын арендага биреп торган башкортларның авылларында да ул үз хисабына мәчетләр төзегән, мәдрәсәләр ачкан.		
Жавап:		
а) Бу язучының кайсы эсәрләрен беләсез? Шуларны языгыз.	5	
Жавап:		
3. Тәкъдим ителгән өзекеңне укыгыз, сорауларга жаваплар языгыз.		
Атлар килеп бетте. Садыйк абзый безне тезә башлады. Бусы бик зур бәла икән: инде тигезләп тездем генә дигәндә, я берәүнең аты, кузгалып, алга китеп бара, я баскан урынында тора алмыйча, кире чигенә. Күп азаплардан соң, тезеп житкерде: – Берәү, икәү, өчәү! Һайди, туганнар! – дип кычкырып та жибәрде. Ул «һайди»ның «һ»сын әйтеп бетә алмагандыр, атлар әйтерсең канатланып очтылар. Башкалар кая киткәннәрдер, узганнардырмы, артта калганнардырмы, – белә алмадым. Урыныннан кузгалуга, без өч ат – мин, күк бия, тагы бер жирән чабышкы – бер-беребезгә бәрелә язып, янәшә оча идек.		
3.1. Авторы	2	
3.2. Исеме, жанры	2	
3.3. Бу вакыйга ничек тәмамлана? Эсәр герое нинди ялгышлык эшли?	4	

Шул турыда языгыз.		
Жавап:		
3.4. Әсәр героена нинди киңәш бирер идегез? Фикерләрегезне языгыз.		
Жавап:	5	
4. Шигъри юлларыннан өзекне укыгыз. Биремнәрне үтәгез.		
<p>Үзе дәрес тыңлый, Үзе бер дә Тыңламаган кебек итенә, Үзе профессорның дәрсен яза, Үзе аның борнын кәкре итеп Төшереп куя дәфтәр читенә...</p> <p>Үзе зачетларын әзерләргә Барыннан да соңрак тотына, Үзе зачетларын башкалардан Алдан бирә, алдан котыла...</p> <p>Һәрбер нәрсә аңа, күп көч куймый, Әллә ничек жиңел бирелә, Янар яшьлегенең алсу таңы Үтмәс төсле булып күренә.</p> <p>Ул үзенә үзе хужа бүген, Үзе акыллы, үзе сөйкемле, Үзе усал, Үзе болай бер дә Усал түгел кебек шикелле...</p>		
4.1. Әсәрнең авторы	2	
4.2. Әсәрнең исеме	2	
4.3. Әсәрнең жанры	2	
4.4. Бу жанрга хас үзенчәлекләрне языгыз.	5	
Жавап:		
4.5. Әсәр герое «усал» диелә, аның усаллыгы нәрсәдә чагылыш таба? Ул дөрестән дә усалмы?	4	
Жавап:		
4.6. Әсәр герое бәхетлеме? Ни өчен?	5	
Жавап:		

Муниципаль этап
Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларында татар төркемнәрендә белем
алучы укучылар өчен татар әдәбиятынан
олимпиада биремнәре
2022-2023 нче уку елы
9 нчы сыйныф

Башкару вакыты – 180 минут
Гомуми балл – 70

	Максималь балл	Жавап ларга куелган балл
1. а) Әлеге билгеләмәгә туры килгән төшенчәне язып куегыз.	2	
Танылган шәхесләрнең эш-гамәлләрен, яшәшән мактаган яисә тантаналы, шатлыклы бәйрәмнәр уңаеннан ижат ителгән әсәр ..... , вафат булган танылган кешеләрне мактау рәвешендә язылган шигъри әсәр ... дип атала.		
Жавап:	4	
ә) Әлеге ике жанрның үзенчәлекләрен языгыз.		
Жавап:		
б) Ни өчен XVIII гасыр азагы – XX гасыр башы шагыйрьләре бу жанрларда күпләп ижат иткәннәр?	5	
Жавап:		
2. а) Кайсы язучы турында сүз баруын билгеләгез.	3	
Ул урта мәктәпне тәмамлаганнан соң, башта – туган төбәгендә, аннары, чирәм жирләргә китеп, Казахстанда эшли. Мәскәүгә барып, М.С. Щепкин исемендәге театр училищесында укый. Училищени тәмамлап кайткач, берникадәр вакыт Минзәлә драма театрында, аннары Казанда Г. Камал исемендәге Татар дәүләт академия театрында актер хезмәтендә була. Алга таба Казан телестудиясендә өлкән мөхәррир һәм «Чаян» журналы редакциясендә бүлек мөхәррире вазифаларын башкара. Алга таба профессиональ язучылык хезмәтенә күчә.		
Жавап:	5	
а) Бу язучының кайсы әсәрләрен беләсез? Шуларны языгыз.		
Жавап:		
3. Тәкъдим ителгән өзекне укыгыз, сорауларга жаваплар языгыз.		

– Нинди эдэп? Исламлык дэгъвасын кылалар да, уртак исламия файдасы өчен монет кадэр акчаларын чыгармакка, алар белэн сэгать буге сөйлөшөргө кирэк. Миңа фэн китапларының файдасын инкяр итсеннәр дә, мин мондый кешеләрнең сүзләрен эдэп белэн тыңлап торыйм. Исламия файдасы өчен тырышып йөрүне тиле вә буш эштән санасыннар да, мин аларга эдәпле булуйм. Андый гакыллы ишәкләр фэн белүне зарарга санасыннар да, мин аларны хурламыймы? Андый мөселманнарны хурлау гына аздыр. Битләренә төкереп, алардан йөз чөөрергә кирэк.	2	
3.1. Әсәрнең авторы		
3.2. Әсәрнең исеме, жанры	2	
3.3. Әсәрдә нинди проблемалар күтәрелә? Шуларны языгыз.		
Жавап:		
	6	
3.4. Әсәрнең идеясен билгеләгез.	6	
Жавап:		
4. Шигъри юллардан өзекне укыгыз. Биремнәрне үтәгез.		
Кашлары – ай аның, яңа туган, Йөзе – айның тулган көннәре, Керфекләре – нурлар, кич чәчелгән, Ике күзе – шул кичнең күлләре. Үзе ул – диңгез, гыйшык диңгезе, Бар мэхәббәт аңа жыелган, Аңа күк тә, ае, йолдызлары Белән төшөп, сәждәгә егылган. Бите – кояш, кызарып чыгып килгән, Көпкән чагы – гүя бер сахра, Тавышлары – чын-чын былбыл тавышы... Аһ, үләмен, үләм шул чакта!		
4.1. Әсәрнең авторы	2	
4.2. Әсәрнең исеме	2	
4.3. Әсәрнең жанры	2	
4.4. Лирик геройның хис-кичерешен, аның сәбәбен билгеләп языгыз.	5	
Жавап:		
4.5. Әсәрдә авторның нинди сурәтләү чараларынан файдалануын языгыз.	5	
Жавап:		
5. Хата белән бирелгән төшенчәләр рәтләрен билгеләгез:	5	
а) экспозиция, төенләнеш, вакыйгалар үстерелеше, композиция, чишелеш		

Муниципаль этап
Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларында татар төркемнәрендә белем
алучы укучылар өчен татар әдәбиятынан
олимпиада биремнәре
2022-2023 нче уку елы
10 нчы сыйныф

Башкару вакыты – 180 минут
Гомуми балл – 70

	Максималь балл	Жавап ларга куелган балл
1. а) Әлеге билгеләмәгә туры килгән төшенчәне язып куегыз.	2	
Персонажларның трагик каршылыгына нигезлэнгән һәм гадәттә фажиға белән тәмамлана торган драматик жанр .... дип атала.		
Жавап:		
ә) Бу жанрга караган үзегез белгән әсәрләрнең исемнәрен языгыз.	4	
Жавап:		
б) Бу жанрның үзенчәлекләрен билгеләп языгыз.	5	
Жавап:		
2. а) Кайсы язучы турында сүз баруын билгеләгез.	2	
Ул белемне атаклы «Мөхәммәдия» мәдрәсәсендә ала. Мәдрәсә белеменә генә риза булмыйча, үзлегеннән, Самарага барып, русча укый. Казанга кайткач, спектакльләр оештырып йөри, шуларда үзе үк баш рольләрне уйный. Мәскәүгә китеп, андагы аристократия белән аралашып зур тормыш мәктәбен үтә. Казанга кайта, әдәби эш белән шөгыйльләнә башлый. Ләкин аны кинәт паралич суга, һәм ул гомерлеккә йөри алмас хәлгә килә. Шул вакыттан башлап, ул унтугыз ел буена коляскага беркетелә, киенү, ашау-эчү һәм хәрәкәт итү кебек мәшәкәтләрәндә кеше ярдәменә мохтаж булып кала.		
Жавап:		
б) Бу язучының кайсы әсәрләрен беләсез? Шуларны языгыз.	4	
Жавап:		
3. Тәкъдим ителгән өзекне укыгыз, сорауларга жаваплар языгыз.		
Шулай да карчыкка җиңел түгел иде. Туган туфрақ никадәр генә үзенә бәйләмәсен, авыл артындагы канау белән әйләндереп алган зиратта ятучы әрвахлар нихәтле генә якын булмасын, әмма болар гына аның тормышын тутыра,		

ялгызлыгын жиңеләйтә алмыйлар иде. Ялгыз башын монда асраса да, күңеле белән ул һаман шул балалары янында иде. Шуларны уйлап, шуларны сагынып, шыксыз озын көзләрне дә, салкын кышларны да уздырып жиберә; сабыр гына жәйне көтеп ала, ә жәен берәр улымы яки кызымы балалары белән кайтып китәргә тиеш аның... Шулай көйләнде инде карчыкның тормышы: асылда жәйнең бер атна-ун көне өчен генә яши ул һәм ел буе диярлек тик шуңа эзерләнә. Маен-күкәен дә шул көнгә дип жыя, итен-казылыгын да балаларым өчен дип каклай, шомыртын, эремчеген, кортын да шулар өчен киптереп куя. Бигрәк тә оныкларын бик сагына карчык. Шулар кайтса инде, куанычы эченә сыймый, бөтен дөньясын оныта, үзе дә бер бәйрәм итеп кала, бичара.		
3.1. Әсәрнең авторы	2	
3.2. Әсәрнең исеме, жанры	2	
3.3. Әсәрдә күтәрелгән проблемаларны билгеләгез.	5	
Жавап:		
3.4. Әсәрнең идеясен билгеләп языгыз.	5	
Жавап:		
3.5. Әсәрдәге символик образларны барлап языгыз.	4	
Жавап:		
4. Түбәндә бирелгән шигъри юлларны укыгыз. Биремнәрне үтәгез.	5	
Дөньялар хафалы, замана буталды, Казанга күрше падишаһ күз салды. Казан эче тынычсыз, дошман бары беләнә, Дәүләте бар кешеләр керә кеше теләнә.		
Сафагәрәй вакытында бик күп булды сугышлар, Һәркайдан яу килгәчдин авыр булды сулышлар. Гомерем үтте үндүрт ел Сафагәрәй хан белән, Казан шәһәре күңелсез юлда түккән кан белән.		
Шәһәр тышында сугыш, эчендә тулган афәт, Шул тынычсыз чакта Сафагәрәем вафат. Ике яшьлек угълым, күзем нуры, колыным, Үтәмешгәрәем калды ятим, былбылым.		
4.1. Әсәрнең авторы	2	
4.2. Әсәрнең исеме, жанры	2	
4.3. Әлеге жанрга хас үзенчәлекләрне языгыз.	5	
Жавап:		
4.4. Әсәрдә нинди тарихи вакыйга турында сөйләнелә? Бу вакыйга турында белгәннәрегезне языгыз.	5	
Жавап:		

Муниципаль этап
Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларында татар төркемнәрендә белем
алучы укучылар өчен татар әдәбиятынан
олимпиада биремнәре
2022-2023 нче уку елы
11 нче сыйныф

Башкару вакыты – 180 минут
Гомуми балл – 70

	Максималь балл	Жавап ларга куелган балл
1. а) Әлеге билгеләмәгә туры килгән төшенчәне язып куегыз.	2	
Өсәрдәгә хәрәкәт нигезенә салынган характерлар һәм хәлләр, карашлар һәм тормыш принципларының бәрелешүе ... дип атала.		
Жавап:		
б) Бу төшенчәнең үзенчәлекләрен билгеләп языгыз.	5	
Жавап:		
2. а) Кайсы язучы турында сүз баруын билгеләгез.	2	
Ул Татар укытучылар мәктәбен тәмамлагач, Оренбургның «Хөсәения» мәдрәсәсендә укытучы булып эшли. Аннан, Казанга килеп, революцион хәрәкәتكә кушылып китә. «Таң йолдызы», «Тавыш» газеталарында эшли. Кулга алынып, Казан, Чистай, Архангел губернасы төрмәләрендә утырып чыга. Революциядән соң Уфада узган Милли мәжлестә аны Версаль солык конференциясенә делегат итеп сайлыйлар. Әдип шул делегация составында чит илгә китә һәм шуннан Ватанга әйләнеп кайтмый. Ул Харбин, Париж, Берлин, Варшава шәһәрләрендә яши. Икенче Бөтендөнья сугышы башланып, Германия Польшага һөжүм иткәч, ашыгыч рәвештә Төркиягә чыгып китә. Истанбул, Анкара шәһәрләрендә яши. Истамбулда жирләнә.		
Жавап:		
б) Бу язучының кайсы эсәрләрен беләсез? Шуларны языгыз.	4	
Жавап:		
3. Тәкъдим ителгән өзекеңе укыгыз, сорауларга жаваплар языгыз.		
Кинәт үсеп киттем. Кызны хәзер колак йомшакларына чаклы күрә башладым. Әллә агач ботагында алма белән бергә үстемә икән ул? Битләре нәкъ алма төсле. Чәчен зәңгәр лента белән кушып үргән, маңгае ап-ак, күзләре түгелергә торган төсле. Ә үзе шул кечкенә генә куллары белән үлчәү тәлиңкәсе тирәсендә маташкан була. Герләр алып сала, алма тутырыша, мине ичмасам бар дип тә белми. Ачуымны китерсә, чәч үргеченнән тартырман әле. Уйлавым булды – тартуым булды. Карамас жиреннән карады кызың. Карады, аннары көлеп жибәрде. Тешләре уенчык төсле ап-ак. Алма ашап шулай агарып		

беткәндер инде ул, дим эчемнән генә. Ә үзем, күземне терәп, карап тик торам. Кыз үлчәү тәлинкасе тирәсендә берәз маташты да тагын борылды, тагын миңа карады. Бу юлы инде мин аның бит очындагы кечкенә миңенә чаклы күрәп калдым. Әйбәт кыз, әйбәт. Безнең авылныкы булса, мин аның хәйләсен табар идем, колак йомшагыннан гына тешләп алыр идем, безнең авылныкы түгел шул.		
3.1. Авторы	2	
3.2. Исеме, жанры	2	
3.3. Бу жанрга хас үзенчәлекләрен билгеләгез.	6	
Жавап:		
3.4. Әсәренң темасын һәм идеясен билгеләп языгыз.	6	
Жавап:		
3.5. Әсәрдә тасвирланган бәхетсез мэхәббәтнең сәбәбе нәрсәдә? Фикерләрегезне языгыз.	4	
Жавап:		
4. Түбәндә бирелгән шигъри юлларны укыгыз. Биремнәрне үтәгез.		
Хуш, акыллыым, соңгы сәләмемне Юллыым сиңа жилләр аркылы. Барсын сиңа кайнар сәлам булып Йөрәгемнең сүнмәс ялкыны.		
Киткән чакта Казан Кремле Магнит төсле тартты уемны. Син балконнан мине яулык болгап Озатасың төсле тоелды.		
Син торасың төсле миңа карап, Аерылганга берәз көенеп; Хыялымда сине соңгы кабат Суырып үптем, яшкә төелеп.		
Киттем, дускай, кайнар өмит белән, Дошман явын жиңеп кайтырга. Батырларча каты сугышырга, Тап төшерми изге антыма.		
4.1. Әсәренң авторы		
4.2. Әсәренң исеме, жанры		
4.3. Лирик герой кем белән хушлаша? Әсәр кемгә багышлап язылган?		
Жавап:		

